

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента

Боряк Оксани Володимирівни

на дисертацію **Ферт Ольги Григорівни** на тему:

«ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД

ДО ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ»,

представлену на здобуття вченого ступеня доктора педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка

Сучасна система освіти в Україні характеризується зміною освітньої парадигми, активним пошуком шляхів, створенням нових напрямів, технологій, методик навчально-виховного процесу. Гуманізація відносин в освітньому просторі зумовлює загострення потреби в подальшому вдосконаленні процесу навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами (ООП), серед яких спостерігається стійка тенденція до збільшення дітей з поведінковими розладами. Проблеми дітей із гіперактивними розладами із дефіцитом уваги та їх батьків (осіб які їх заміщують) до теперішнього часу залишаються недостатньо вирішеними. З огляду на це, дисертаційне дослідження О. Г. Ферт є досить актуальним і своєчасним для теорії і практики як спеціальної, так і інклюзивної освіти.

У вступі дисертації обґрунтована і доведена актуальність теми дослідження; визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет та методи; розкрито теоретико-методологічну основу; подано наукову новизну, практичну значущість результатів дослідження; наведено відомості щодо впровадження в практику та апробацію результатів, публікації, структуру і обсяг дисертації.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади диференційованого та індивідуального підходу до дітей з порушеннями психічного розвитку в інклюзивному освітньому процесі» охарактеризовано

основні закономірності диференційованого та індивідуального підходу до дітей з порушеннями психічного розвитку в інклюзивному освітньому процесі, розглянуто стан проблеми нормо-типового та порушеного психічного розвитку у зарубіжній та вітчизняній теорії, подана класифікація та обґрунтована диференційна діагностика порушень психічного розвитку у дітей. Описано розлади поведінки та емоцій (гіперкінетичні розлади, гіперактивний розлад з дефіцитом уваги), як одну з найгостріших педагогічних проблем. Розглянуто процес підготовки педагогічних працівників, як елемент комплексного підходу до включення дітей з порушеннями психічного розвитку в інклюзивні заклади освіти.

Аналіз матеріалу першого розділу свідчить, що він викладений аналітично, змістовно; наведені публікації за змістом розділу та висновки до нього. При цьому, О. Г. Ферт, висвітлюючи теоретико-методичні засади диференційованого та індивідуального підходів в інклюзивному освітньому процесі, на нашу думку, оперує досить обмеженою кількістю наукових праць (В. Засенко, А. Колупаєва, О. Таранченко). Поза увагою залишились дослідження цілої плеяди вітчизняних науковців: Л. Висоцької, І. Дмитрієвої, О. Мартинчук, С. Миронової, К. Островської, Т. Сак, А. Шевцова та ін., присвячені тематиці наукового пошуку.

У другому розділі «Умови формування інклюзивного освітнього процесу у контексті забезпечення диференційованого та індивідуального підходу до дітей з гіперактивністю та дефіцитом уваги» розглядається проблема виявлення розладів поведінки, які супроводжуються гіперактивністю та дефіцитом уваги, ідеться про педагогічне вивчення та планування освітнього процесу для обраної категорії дітей, викладено теоретико-практичні засади адаптації та модифікації навчального матеріалу та особливості використання прийомів диференційованого викладання для дітей з гіперактивністю та дефіцитом уваги. Автором охарактеризовано особливості індивідуального підходу до корекції поведінки дітей з гіперактивністю та дефіцитом уваги в інклюзивному освітньому процесі та

організація навчально-виховного середовища в контексті трансформації системи загальної середньої освіти згідно потреб обраної категорії дітей.

Третій розділ дисертації присвячений обґрунтуванню системи комплексного супроводу дітей з порушеннями психічного розвитку в інклюзивному освітньому процесі. Автором представлено ключові елементи системи комплексного супроводу дитини з порушеннями психічного розвитку в інклюзивному освітньому процесі; проаналізовано особливості продуктивної співпраці з батьками дітей з порушеннями психічного розвитку, зокрема з гіперактивністю та дефіцитом уваги, особливості інклюзивної форми навчання обдарованих дітей з ГРДУ, а також особливості соціальної взаємодії в інклюзивному освітньому середовищі.

На увагу заслуговує представлена О. Г. Ферт модель системи комплексного супроводу дітей з порушеннями психічного розвитку в інклюзивному освітньому процесі, яка ґрунтується на застосуванні мультидисциплінарного підходу до побудови навчального процесу, дотриманні принципів універсального дизайну у навчанні, відповідній підготовці та перепідготовці педагогічних працівників, залученні родини дитини до процесу вивчення і супроводу в якості рівноправних партнерів.

У четвертому розділі дисертаційного дослідження представлено результати впровадження моделі педагогічної підтримки у системі комплексного супроводу дітей з гіперактивністю та дефіцитом уваги в умовах інклюзивного освітнього середовища: репрезентовано методологію дослідження, результати формуального експерименту, визначено особливості її впровадження в експериментальній і контрольній групах.

Автором доведено, що педагогічні працівники, які отримали відповідну фахову підготовку в межах навчальних семінарів представників вищої школи, мають більш позитивну динаміку у навчанні та поведінці обраної категорії дітей, що дає підстави стверджувати про певний алгоритм педагогічної підтримки за відсутності результатів офіційного виявлення

поведінкових розладів. Цей алгоритм за ствердженням автора доцільно впроваджувати і поширювати на державному рівні.

Безумовно, уваги заслуговує обґрунтований автором алгоритм функціонально-поведінкового оцінювання і застосування відповідних корекційних технологій, зокрема для дітей з гіперактивним розладом з дефіцитом уваги. Ми поділяємо погляди О. Г. Ферт, що застосування схеми функціонально-поведінкового оцінювання, технік корекції поведінки, адаптації середовища та стратегій корекції академічної успішності, є доцільним універсальним механізмом покращення поведінки і навчальних досягнень зазначеної категорії учнів.

У п'ятому розділі «Технологія супроводу дітей з порушеннями психічного розвитку (гіперактивним розладом з дефіцитом уваги) в освітньому процесі» представлено технологію супроводу і педагогічної підтримки дітей з гіперактивністю та дефіцитом уваги у системі комплексної допомоги при порушеннях психічного розвитку.

Вагомим є представлення методики функціонально-поведінкового оцінювання (ФПО) гіперактивної дитини командою шкільних фахівців та складання на його основі плану позитивного поведінкового втручання, які є основою алгоритму допомоги дитині в освітньому середовищі.

Безперечно, на увагу заслуговує обґрунтована дисертанткою технологія супроводу, яка ґрунтується на основі опрацювання та врахування інформації, отриманої шляхом функціонально-поведінкового оцінювання та побудови і впровадження плану поведінкового втручання (ППВ).

Висновки до дисертації є логічними, повністю охоплюють положення представленого наукового дослідження.

Аналіз дисертації О.Г.Ферт свідчить про її виразну практичну значущість. Зокрема для теорії та практики інклюзивної освіти, вагомим є комплексне дослідження проблеми включення дітей із гіперактивним розладом з дефіцитом уваги в заклади загальної середньої освіти. Особливою науковою новизною та практичною значущістю вирізняється розроблена,

обґрунтована та апробована автором технологія супроводу дітей з порушеннями психічного розвитку (гіперактивним розладом з дефіцитом уваги) в освітньому процесі.

Матеріали докторської дисертації мають вагому практичну значущість, можуть впроваджуватися у роботу як спеціальних закладів, так і закладів загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання, інклюзивно-ресурсних центрів.

Отже, цілісний аналіз докторської дисертації О.Г. Ферт підтверджує досягнення автором мети і завдань дослідження.

Даючи, в цілому, позитивну оцінку виконаній дисертаційній роботі, вважаємо за доцільне висловити автору деякі критичні міркування та побажання щодо перспектив її подальших досліджень.

1. У Розділі 1 дисертаційного дослідження визначення та обґрунтування порушень психічного розвитку здійснюється у межах класифікацій: МКХ-10, DSM-V. Але як відомо, останніми роками в Україні активно впроваджується Міжнародна класифікація функціонування обмежень життєдіяльності та здоров'я дітей та підлітків (МКФ-ДП), яку, на жаль, не згадує автор. На нашу думку, не було б зайвим провести порівняльну характеристику визначення поведінкових розладів із залученням цієї класифікації (МКФ-ДП).

2. Не зовсім зрозумілим є введення автором порівняльних прикладів особливостей уваги дітей 6-8 років із затримкою психічного розвитку і типовим розвитком (Розділ 2, С. 115). Далі, за текстом, на С. 119 представлено процедуру та результати обстеження особливостей уваги цих дітей (15 дітей із ЗПР та 15 дітей без порушень розвитку). На нашу думку, не до кінця обґрунтовано використання цього напряму дослідження стосовно дітей із ГРДУ. Окрім цього, відповідно до логіки викладу матеріалу, ці результати доцільно було представити на констатувальному етапі дослідження (Розділ 3).

3. У Розділі 4 дисертаційного дослідження зазначається про наявність порушень писемного мовлення в обраній категорії школярів (дисграфій, дислексій) (С. 342). На нашу думку, не було б зайвим, уведення в текст дисертації уточнень, щодо критеріїв, за якими було виявлено поширеність порушень писемного мовлення в обраній категорії дітей.

4. На нашу думку, список літератури переобтяжений зарубіжними джерелами у порівнянні з вітчизняними: 301 найменування, загалом із них 206 – іноземною мовою.

Утім, висловлені зауваження і побажання не впливають на позитивну оцінку рецензованої роботи і мають рекомендаційний характер. У цілому, дисертація О. Г. Ферт «Диференційований підхід до дітей з порушеннями психічного розвитку в інклюзивному освітньому процесі» є завершеним самостійним науковим дослідженням.

Зміст дисертації узгоджується з основними положеннями, висвітленими у змісті автореферату. Основні результати наукового дослідження викладено в 40 публікаціях, із яких 1 монографія, 4 публікації у зарубіжних виданнях, уключених до міжнародних наукометричних баз (із них одна одноосібна публікація у виданні, індексованому в наукометричній базі Scopus, Q1), 22 публікації в фахових виданнях України, 13 публікацій у інших закордонних та вітчизняних виданнях. Список публікацій автора має достатню фаховість та географічне різноманіття.

Дисертаційне дослідження О. Г. Ферт характеризується логічною побудовою, обґрунтованістю положень та висновків; поставлені у ньому завдання розв'язані; сформульовані висновки відповідають як завданням, так і представленим у ньому матеріалам. Позитивним є те, що дисертація окреслює широкі перспективи для подальшого дослідження проблеми диференційованого підходу до дітей з порушеннями психічного розвитку в інклюзивному освітньому процесі.

Докторська дисертація є самостійною, завершеною науковою працею, її результати мають виразну наукову новизну та вагоме практичне значення.

Дисертаційна робота Ольги Григорівни Ферт на тему «Диференційований підхід до дітей з порушеннями психічного розвитку в інклюзивному освітньому процесі» виконана на достатньому науковому рівні і повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння визначеного звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор – **Ольга Григорівна Ферт** заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

О.В. БОРЯК

